ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Кафедра Реставрації та експертизи творів мистецтва

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
з науково-педагогічної роботи
_____Марина ТОКАР
«27» серпня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

ОБОВ'ЯЗКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 6 Творчий проєкт. Реставрація творів мистецтва
(шифр та назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти другий (магістерський)
перший(бакалаврський) / другий (магістерський) / третій (освітньо-науковий)

галузь знань В Культура, мистецтво і гуманітарні науки

спеціальність В4 «Образотворче мистецтво та реставрація»

спеціалізація В4.01 Візуальні мистецтва

освітня програма Сучасні візуальні практики

факультет Образотворче Мистецтво

ХДАДМ 2025

Робоча програма навчальної дисципліни «Творчий проєкт. Реставрація творів мистецтва» для здобувачів вищої освіти 1 курсу другого (магістерського) рівня зі спеціальності В4 «Образотворче мистецтво та реставрація», спеціалізації В4.01 Візуальні мистецтва, ОПП «Сучасні візуальні практики»

Розробники: Наталія АНТОНЕНКОВА
(підпис) (ім'я та прізвище)

Робоча програма розроблена кафедрою Реставрації та експертизи творів мистецтва та затверджена протокол від «30» серпня 2025року № 1

Завідувач кафедри Вячеслав ШУЛІКА
(підпис) (ім'я та прізвище)

Гарант освітньої програми Вячеслав ШУЛІКА
(підпис) (ім'я та прізвище)

УЗГОДЖЕНО
Декан факультету ОМ Ольга ІВАЩЕНКО
(підпис)
(ім'я та прізвище)

ЗАТВЕРДЖЕНО
Методичною радою ХДАДМ
Протокол від «27» серпня 2025 року № 25-04

АНОТАЦІЯ

до навчальної дисципліни «**Творчий проєкт (Реставрації творів мистецтва)**» є обов'язковою складовою професійної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти та спрямована на поглиблення теоретичних знань і практичне оволодіння складними методиками консервації та реставрації творів мистецтва. Дисципліна передбачає дослідницький підхід до збереження культурної спадщини, застосування сучасних методів дослідження, моніторингу та аналізу фізико-хімічного стану об'єктів, а також обґрунтування реставраційної стратегії.

Робота здобувача базується на індивідуальному науково-дослідному плані, узгодженому з викладачем, та передбачає опрацювання складних реставраційних кейсів, комплексне дослідження твору, діагностику стану збереженості, розроблення і практичну реалізацію програми консерваційно-реставраційних заходів та ведення реставраційної документації.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 420 годин / 14 кредитів ECTS.

ANNOTATION

The academic discipline «Creative Project (Art Conservation and Restoration)»

is a mandatory component of the professional training for students at the second (master's) level of higher education. It is designed to deepen theoretical knowledge and master complex methodologies for the conservation and restoration of artworks. The discipline adopts a research-oriented approach to cultural heritage preservation, utilizing modern methods of investigation, monitoring, and analysis of the physical and chemical state of objects, alongside the formulation of scientifically justified restoration strategies.

The student's work is based on an individual research plan, approved by the instructor. It involves analyzing complex restoration cases, conducting a comprehensive examination of the artwork, diagnosing its state of preservation, developing and implementing a program of conservation and restoration measures, and maintaining professional restoration documentation.

The study of the academic course comprises 420 hours / 14 ECTS credits.

1. Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти</td><td>Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма здобуття освіти</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Кількість кредитів ECTS 14</td><td>Галузь знань
В Культура, мистецтво і гуманітарні науки (шифр і назва)</td><td>Обов’язкова</td></tr>
<tr><td>Спеціальність В4
«Образотворче мистецтво та реставрація»
(шифр і назва)</td><td>Мова навчання:
українська</td></tr>
<tr><td>Модулів – 2</td><td rowspan="5">Освітня програма
«Реставрація та експертиза творів мистецтва»</td><td>Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>Змістових модулів – 4</td><td>1-й</td></tr>
<tr><td>Загальна кількість годин - 420</td><td>Семестри</td></tr>
<tr><td></td><td>1-2-й</td></tr>
<tr><td></td><td>Лекції</td></tr>
<tr><td rowspan="11">Тижневих годин для денної форми навчання: 7</td><td rowspan="11">Рівень вищої освіти
Другий (магістерський)</td><td>8</td></tr>
<tr><td>Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>112</td></tr>
<tr><td>Лабораторні</td></tr>
<tr><td>0</td></tr>
<tr><td>Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>300</td></tr>
<tr><td>Індивідуальні завдання:</td></tr>
<tr><td>0</td></tr>
<tr><td>Вид контролю: екзаменаційний перегляд</td></tr>
</table>

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Предметом навчальної дисципліни «Творчий проєкт. Реставрація творів мистецтва» є вивчення теоретичних засад і практичних методів консервації та реставрації творів мистецтва, аналіз стану збереженості творів мистецтва, причин їх руйнувань, а також опанування послідовності виконання реставраційних процесів відповідно до принципів наукової реставрації.

Міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни. Навчальна дисципліна має тісні міждисциплінарні зв'язки з такими освітніми компонентами, як: «Техніка і технологія творів живопису», «Спецхімія», «Історія української культури та мистецтва», «Експертиза творів мистецтва», «Історія та наукові дослідження в реставрації», «Копіювання», що забезпечує комплексний підхід до професійної підготовки реставратора.

Зміст навчальної дисципліни передбачає поєднання теоретичної підготовки та практичної роботи в умовах навчальних реставраційних майстерень і включає виконання комплексу консерваційно-реставраційних робіт на творах живопису із складними руйнуваннями фарбового шару, ґрунту й основи, а також ведення повної реставраційної документації.

Модуль 1. Теоретична підготовка та дослідження твору спрямований на формування у здобувачів вищої освіти системного розуміння принципів реставрації, методів дослідження творів мистецтва, визначення їх техніко-технологічних особливостей та стану збереженості, а також на набуття навичок аналізу результатів досліджень і розроблення реставраційної програми.

Модуль 2. Практична реалізація реставраційної програми спрямований на формування у здобувачів вищої освіти практичних навичок виконання реставраційних заходів відповідно до розробленої програми, застосування методів і матеріалів реставрації, контролю якості виконаних робіт та

документування процесу реставрації.

Метою викладання навчальної дисципліни є: формування системних знань і професійних компетентностей у сфері збереження, консервації та реставрації творів мистецтва, опанування сучасних науково-методичних підходів до оцінювання їхнього стану та обґрунтування реставраційних заходів з урахуванням історичної, художньої й культурної цінності об’єктів.

Основними **завданнями навчальної дисципліни є:**

— поглиблення знань здобувачів про теоретичні засади, принципи та методи реставрації й консервації творів мистецтва;

— формування навичок комплексного аналізу стану збереженості творів мистецтва, визначення характеру, причин і ступеня їхніх пошкоджень та змін;

— ознайомлення з основними етапами реставраційного процесу, методами дослідження, консервації, реставрації та збереження автентичних матеріалів творів мистецтва;

— формування вмінь обґрунтовувати вибір реставраційних методів і матеріалів з урахуванням матеріально-технічної структури твору, його історико-художньої цінності та сучасних принципів реставрації;

— набуття навичок ведення реставраційної документації, фіксації результатів досліджень і реставраційних заходів, а також підготовки науково-реставраційної документації;

— розвиток професійного мислення та відповідального ставлення до збереження автентичності творів мистецтва.

3. Компетентності та програмні результати навчання навчальної дисципліни (згідно з освітньою програмою)

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	**Програмні результати навчання**
Дисципліна забезпечує спеціалізовані (фахові) компетентності:	**ПРН 1.** Визначати, аналізувати і пояснювати історичні, культурологічні, соціокультурні,

ЗК 1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). **ЗК 2.** Вміння виявляти, ставити та розв'язувати проблеми. **ЗК 4.** Здатність працювати в міжнародному контексті. **ЗК 5.** Здатність розробляти та керувати проєктами. **ЗК 6.** Здатність діяти соціально, відповідально та свідомо.СК 1. Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності створення цілісного продукту предметно-просторового та візуального середовища. **Спеціальні (фахові) компетентності** **СК 1.** Здатність переосмислювати базові знання, демонструвати розвинену творчу уяву, використовувати власну образно-асоціативну мову при створенні художнього образу. **СК 2.** Здатність трактувати формотворчі мистецькі засоби як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства. **СК 4.** Здатність формувати мистецькі концепції на підставі проведення дослідження тих чи інших аспектів художньої творчості. **СК 6.** Здатність володіти інноваційними методами та технологіями роботи у відповідних матеріалах (за спеціалізаціями). **СК 7.** Здатність створювати затребуваний на художньому ринку суспільно значущий продукт образотворчого мистецтва.	художньо-естетичні аспекти розвитку світового та українського образотворчого і декоративного мистецтва. **ПРН 2.** Інтерпретувати та застосовувати семантичні, іконологічні, іконографічні, формально-образні і формально-стилістичні чинники образотворення. **ПРН 3.** Володіти інноваційними методами та технологіями роботи у відповідних матеріалах (за спеціалізаціями). **ПРН 4.** Представляти формотворчі мистецькі засоби як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства. **ПРН 5.** Критично осмислювати теорії, принципи, методи та поняття з різних предметних галузей для розв'язання завдань і проблем у галузі образотворчого мистецтва. **ПРН 7.** Володіти фаховою термінологією, науково-аналітичним апаратом, проводити аналіз та систематизацію фактологічного матеріалу за методикою проведення наукових досліджень. **ПРН 8.** Визначати мету, завдання та етапи мистецької, дослідницької та освітньої діяльності, сприяти оптимальним соціально-психологічним умовам для якісного виконання роботи. **ПРН 10.** Застосовувати у мистецькій та дослідницькій діяльності засоби естетичних проблем образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації, основних принципів

	розвитку сучасного візуального мистецтва. **ПРН 11.** Володіти знаннями до визначення ефективності та апробації сучасних теоретичних підходів та концепцій інтерпретації феноменів культурно-мистецьких процесів. **ПРН 13.** Вибудовувати якісну та розгалужену систему комунікацій, представляти результати діяльності у вітчизняному та зарубіжному науковому й професійному середовищі. **ПРН 15.** Планувати професійну діяльність у сфері образотворчого мистецтва, відповідно до потреб і запитів суспільства та ринку.

4. Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1. Теоретична підготовка та дослідження твору

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Теорія та методологія реставрації.

Тема 2. Принципи та етичні засади реставрації.

Тема 3. Комплексне дослідження твору мистецтва.

Тема 4. Методи дослідження та документування твору.

Змістовий модуль 2.

Тема 5. Діагностика стану збереження твору.

Тема 6. Технологічний аналіз твору та виявлення причин і характеру руйнувань.

Тема 7. Визначення характеру та обсягу реставраційних заходів.

Тема 8. Розроблення програми реставраційних заходів.

МОДУЛЬ 2. Практична реалізація реставраційної програми

Змістовий модуль 3.

Тема 9. Підготовка твору до реставраційних робіт.

Тема 10. Консерваційні заходи.

Тема 11. Робота з основою та конструктивними елементами твору.

Тема 12. Поверхневе очищення та видалення пізніших нашарувань.

Змістовий модуль 4.

Тема 13. Відновлення ґрунту та підготовка до тонування.

Тема 14. Розчищення авторського живопису та відновлення його цілісності.

Тема 15. Тонування та реконструкція втрат.

Тема 16. Завершальні реставраційні заходи та реставраційна документація.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	пр.	лаб.	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
МОДУЛЬ 1.						
Змістовий модуль 1.						
Тема 1. Теорія та методологія реставрації.	24,5	0,5	6			18
Тема 2. Принципи та етичні засади реставрації.	20,5	0,5	4			16
Тема 3. Комплексне дослідження твору мистецтва.	28,5	0,5	10			18
Тема 4. Методи дослідження та документування твору.	30,5	0,5	8			22
Разом за змістовим модулем 1	**104**	**2**	**28**			**74**
Змістовий модуль 2.						
Тема 5. Діагностика стану збереження твору.	26,5	0,5	6			20
Тема 6. Технологічний аналіз твору та виявлення причин і характеру руйнувань.	22,5	0,5	4			18
Тема 7. Визначення характеру та обсягу реставраційних заходів.	22,5	0,5	6			16
Тема 8. Розроблення програми реставраційних заходів.	34,5	0,5	12			22
Разом за змістовим модулем 2	**106**	**2**	**28**			**76**
Разом за МОДУЛЕМ 1	**210**	**4**	**56**			**150**
МОДУЛЬ 2.						
Змістовий модуль 3.						
Тема 9. Підготовка твору до реставраційних робіт.	22,5	0,5	4			18
Тема 10. Консерваційні заходи.	24,5	0,5	6			18
Тема 11. Робота з основою та конструктивними елементами твору.	28,5	0,5	8			20
Тема 12. Поверхневе очищення та видалення пізніших нашарувань.	28,5	0,5	8			20

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	пр.	лаб.	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Разом за змістовим модулем 3	**104**	**2**	**26**			**76**
Змістовий модуль 4.						
Тема 13. Відновлення ґрунту та підготовка до тонування.	24,5	0,5	8			16
Тема 14. Розчищення авторського живопису та відновлення його цілісності.	28,5	0,5	6			22
Тема 15. Тонування та реконструкція втрат.	32,5	0,5	12			20
Тема 16. Завершальні реставраційні заходи та реставраційна документація.	20,5	0,5	4			16
Разом за змістовим модулем 4	**106**	**2**	**30**			**74**
Разом за МОДУЛЕМ 2	**210**	4	**56**			**150**
Всього за рік	**420**	**8**	**112**			**300**

6. Теми практичних занять

Назва теми	Кількість годин
Тема 1. Теорія та методологія реставрації.	6
Тема 2. Принципи та етичні засади реставрації.	4
Тема 3. Комплексне дослідження твору мистецтва.	10
Тема 4. Методи дослідження та документування твору.	8
Тема 5. Діагностика стану збереження твору.	6
Тема 6. Технологічний аналіз твору та виявлення причин і характеру руйнувань.	4
Тема 7. Визначення характеру та обсягу реставраційних заходів.	6
Тема 8. Розробка програми реставраційних заходів.	12
Тема 9. Підготовка твору до реставраційних робіт.	4
Тема 10. Консерваційні заходи.	6
Тема 11. Робота з основою та конструктивними елементами твору.	8
Тема 12. Поверхневе очищення та видалення пізніших нашарувань.	8
Тема 13. Відновлення ґрунту та підготовка до тонування.	8
Тема 14. Розчищення авторського живопису та відновлення його цілісності.	6
Тема 15. Тонування та реконструкція втрат.	12
Тема 16. Завершальні реставраційні заходи та реставраційна документація.	4
Всього годин	**112**

7. Теми семінарських занять

Програмою не передбачається проведення семінарських занять.

8. Самостійна робота

Назва теми	Кількість

	годин
Тема 1. Історичний розвиток теорії та методології реставрації.	18
Тема 2. Принципи та етичні засади сучасної реставрації.	16
Тема 3. Методи комплексного дослідження творів мистецтва.	18
Тема 4. Документування результатів дослідження та фотофіксація твору.	22
Тема 5. Діагностика стану збереження твору.	20
Тема 6. Причини та механізми руйнування матеріалів твору.	18
Тема 7. Аналіз реставраційних втручань та визначення їх допустимого обсягу.	16
Тема 8. Структура та зміст програми реставраційних заходів.	22
Тема 9. Організація робочого місця та підготовка матеріалів і інструментів.	18
Тема 10. Матеріали та методи консервації творів мистецтва.	18
Тема 11. Технологія роботи з основою та конструктивними елементами твору.	20
Тема 12. Методи очищення твору та видалення пізніших нашарувань.	20
Тема 13. Матеріали та методи відновлення ґрунту.	16
Тема 14. Методика розчищення авторського живопису та відновлення його цілісності.	22
Тема 15. Принципи тонування та реконструкції втрат живопису.	20
Тема 16. Завершальні реставраційні заходи та ведення реставраційної документації	16
Всього годин	**300**

9. Методи навчання

В навчальному процесі використовуються словесні, наочні, практичні, пояснювально-ілюстративні та дослідницькі методи. Системний підхід навчального процесу забезпечує методи навчання, такі як метод організації і проведення навчання, стимулювання і мотивації, контролю і самоконтролю в навчанні, інтерактивні та активні методи.

Серед інтерактивних методів застосовуються відповіді на запитання і опитування думок студентів; дискусії, мозковий штурм.

До активних методів відноситься виконання практичних завдань. Водночас зберігається інтерактивне спілкування з викладачем.

Наочний метод навчання спирається на візуальному сприйнятті інформації. в навчальному процесі активно використовуються ілюстративні матеріали.

Серед практичних методів застосовуються – виконання практичних робот.

Також застосовуються методи дистанційного навчання, які не відрізняються від традиційних, крім онлайн формату.

10. Методи контролю

Програмою передбачено наступні форми контролю:

- поточний (модульний) перегляд;
- екзаменаційний перегляд.

11. Критерії оцінювання результатів навчання:

90–100 балів («відмінно» за національною шкалою, A — за шкалою ECTS) отримує студент, який у повному обсязі опанував матеріал курсу, опанував додаткові матеріали за темами курсу. Зміг відповісти на додаткові питання. Вільно орієнтується у теоретичних і практичних питаннях з предмету навчання.

82–89 балів («добре» за національною шкалою, B — за шкалою ECTS) отримує студент, який у повному обсязі опанував матеріал курсу, але зробив декілька незначних помилок.

75–81 балів («добре» за національною шкалою, C — за шкалою ECTS) отримує студент, який у повному обсязі опанував матеріал курсу, але зробив значні помилки, має невеликі проблеми із формулюваннями.

64–74 балів («задовільно» за національною шкалою, D — за шкалою ECTS) отримує студент, який не у повному обсязі опанував матеріал курсу, відповідь має значні недоліки, наявні проблеми із формулюваннями.

60–63 балів («задовільно» за національною шкалою, E — за шкалою ECTS) отримує студент, який у недостатньому обсязі опанував матеріал курсу, відповідь є неповною, містить значні недоліки, наявні значні проблеми із формулюваннями.

35–59 балів («незадовільно» за національною шкалою, FX — за шкалою ECTS) отримує студент, який не впорався із вивченням більшої частини тем

курсу, має пропуски занять без поважних причин, допустив значну кількість суттєвих помилок під час відповіді, не пройшов один із рубіжних контролів.

1–34 балів («незадовільно» за національною шкалою, F — за шкалою ECTS) отримує студент, який не володіє базовими поняттями з основних тем курсу, не пройшов обидва рубіжні контролі.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

ІСПИТ (ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ ПЕРЕГЛЯД)

Поточне тестування та самостійна робота										Підсумковий контроль (іспит)	**Сума**
1 модуль											
Змістовий модуль №1					Змістовий модуль №2						
Т1	Т2	Т3	Т4	СР	Т5	Т6	Т7	Т8	СР	10	100
0-9	0-9	0-9	0-9	0-9	0-9	0-9	0-9	0-9	0-9		

Т1, Т2, Т3 – теми змістових модулів

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, диференційованого заліку, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	**A**	відмінно	зараховано
82-89	**B**	добре	
75-81	**C**		
64-74	**D**	задовільно	
60-63	**E**		
35-59	**FX**	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	**F**	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

Методичні рекомендації

1. Бідзіля В.О. Біоциди в реставраційній практиці. Київ: Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 2003. 64 с.
2. Бідзіля О.В., Митківська Т.І. Захист музейних предметів від пошкодження комахами. Київ: ННДРЦУ, 2016. 40 с.
3. Дерев’янко А.Ю. Методичні рекомендації на тему «Реставрація олійного живопису». Харків: ХДАДМ, 2016–2018 рр.
4. Дерев’янко А.Ю. Методичні рекомендації на тему «Реставрація темперного живопису». Харків: ХДАДМ, 2016–2018 рр.

5. Долуда А.О. Методичні рекомендації мистецтвознавчого дослідження творів живопису: спеціальність 023 (Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація). Дисципліна «Експертиза творів живопису». Харків: ХДАДМ, 2025. 88 с.
6. Методичні рекомендації до виконання кваліфікаційної роботи бакалавра для студентів спеціальності «Реставрація та експертиза творів мистецтва» ХДАДМ, кафедра реставрації та експертизи творів мистецтва. Харків: ХДАДМ, 2025.
7. Методичні рекомендації до проведення практичних занять з дисципліни «Копіювання темперного живопису» для студентів 2 курсу спеціальності «Реставрація та експертиза творів мистецтва» ХДАДМ, кафедра реставрації та експертизи творів мистецтва. Харків: ХДАДМ, 2025.
8. Методичні рекомендації до проведення практичних занять з дисципліни «Основи реставрації творів живопису» для студентів 1 курсу спеціальності «Реставрація та експертиза творів мистецтва» ХДАДМ, кафедра реставрації та експертизи творів мистецтва. Харків: ХДАДМ, 2025.
9. Методичні рекомендації до проведення практичних занять з дисципліни «Техніка і технологія творів живопису» для студентів 1 курсу спеціальності «Реставрація та експертиза творів мистецтва» ХДАДМ, кафедра реставрації та експертизи творів мистецтва. Харків: ХДАДМ, 2025.
10. Методичні рекомендації для проведення та проходження переддипломної практики студентами спеціальності «Реставрація та експертиза творів мистецтва» ХДАДМ, кафедра реставрації та експертизи творів мистецтва. Харків: ХДАДМ.
11. Шуліка В.В. Методичні рекомендації «Мінеральні фарби темперного живопису». Харків: ХДАДМ, 2004. 49 с.
12. Шуліка В.В. Методичні рекомендації «Органічні барвники темперного живопису». Харків: ХДАДМ, 2005. 56 с.
13. Методичні рекомендації кафедри РЕТМ розташовані у репозитарії ХДАДМ за посиланням: https://www.ksada.org/repozytorij/kafedra-restavracziyi-ta-ekspertyzytvoriv-mystecztva/

14. Рекомендована література

Основна:

1. Антоненкова Н., Долуда А., Пукліч О. Дослідження та реставрація твору Єгора Шрейдера «Вечірній пейзаж». Актуальні питання гуманітарних наук. № 87, т. 2. 2025.
2. Антоненкова Н., Долуда А., Смирнов О. Дослідження та реставрація чернігово-сіверської ікони «Богоматір з немовлям» невідомого автора другої половини XVIII ст. Актуальні питання гуманітарних наук. № 79, т. 1. 2024.
3. Антоненкова Н.О. Реставрація творів мистецтва з наслідками некваліфікованого зміцнення на прикладі ікони Богородиці Суражської невідомого автора другої половини XIX ст. Волинська ікона: дослідження та реставрація: XXX міжнар. наук. конф., Луцьк, 31 жовтня 2024 р. Луцьк. С. 3–7.

4. Антоненкова Н.О. Художні та техніко-технологічні особливості іконопису Стародубщини. Український мистецтвознавчий дискурс. № 3. 2024.
5. Антоненкова Н.О., Долуда А.О. Історико-етнографічний аспект у формуванні Стародубського іконопису. Український мистецтвознавчий дискурс. № 4. 2024.
6. Жердзицький В. Живопис. Техніка і технологія. Харків: Колорит, 2006. 327 с.
7. Консервація і реставрація об’єктів культурної спадщини: метод. посібник за ред. І. Прокопенка. Київ: Саміт-книга, 2022. 434 с.
8. Лоханько В.Є. Художні матеріали і техніка живопису. Харків: Мистецтво, 1938. 187 с.
9. Лоханько Ф.П., Флорова Т.І. Художні матеріали: техніка живопису. Київ: Держ. видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1960. 142 с.
10. Losos L. Die Technik der Malerei. Praha: Artia Verlag, 1988.
11. Марченко І.Я. Історія використання деяких тваринних клеїв в реставрації станкового живопису. Молодий вчений. 2015. № 2 (17). С. 32–36.
12. Марченко І.Я. Розвиток методів та засобів консервації пам’яток станкового живопису в художніх музеях України у радянський період: дис. … канд. іст. наук: 26.00.05. Київ, 2018. 247 с.
13. Мішель Д., Марінколи Л., Каржер Л. Консервація середньовічної поліхромної дерев’яної скульптури: історія, теорія, практика. Київ: Родовід, 2024. 320 с.
14. Проблеми збереження, консервації і реставрації музейних пам’яток історії та культури: спецвипуск. Проблеми біопошкодження пам’яток історії та культури / кол. авторів; кер. Т.О. Кондратюк. Київ: ІПК ПК, 1998. 172 с.
15. Ревенок Н.М. Етичні проблеми реставраційної та експертної діяльності. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2021. № 3. С. 122–128.
16. Скляр С.В. Розчищення станкового живопису від поверхневих забруднень: проблеми вибору детергентів. Наукова реставрація. Історія, сучасність, шляхи модернізації: наук. доп. XI Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2018. Ч. 2. С. 148–152.
17. Скоп Л. Українське церковне малярство у Галичині: техніка та технологія XV–XVIII ст. Львів: Коло, 2013. 192 с.
18. Сланський Б. Техніка живопису та реставрації. Київ: Мистецтво, 2009. 304 с.
19. Tekhov M., Doluda A., Kovalova M., Antonenkova N. Icon-painting with time transgressive layers in Sloboda Ukraine in the centuries. International Journal of Conservation Science. 2021. Vol. 12, № 3. P. 467–476.

20. Терехов М., Карпів В. Досвід збереження різночасового монументального малярства. Актуальні питання гуманітарних наук. 2023. Вип. № 58 (1). С. 81–86.
21. Терехов М.О. Побутування іконопису XVII–XX століття на території слобідської України. Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. Вип. № 35 (5). С. 69–75.
22. Терехов М.О. Реставрація ікони «Замилування Божої Матері». Полотно, олія, кінець XIX ст. Пам'яткознавчі погляди молодих вчених XXI ст. Харків, 2016. С. 127–130.
23. Терехов М.О. Дослідження процесу розшарування різночасового живопису на досвіді ікони «Св. Миколай» кінця XVIII століття. Дослідження, консервація, реставрація рухомих пам'яток історії та культури: традиції, інновації. Київ, 2016. С. 329–331.
24. Терехов М.О. Методика хімічного розшарування різночасового темперного живопису з проміжним шаром ґрунта. Актуальні питання мистецтвознавства: виклики XXI століття. Харків, 2016. С. 151–153.
25. Терехов М.О., Долуда А.О. Метод розшарування як можливість проведення атрибуції різночасового живопису. Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. Вип. № 37 (3). С. 61–68.
26. Цитович В.І., Лугина Л.Н., Тимченко Т.Р. Технология и экспертиза живописи. Київ: ННДРЦУ, 2002. 90 с.

Допоміжна:

1. Ведь М.В. Методичні рекомендації на тему: Дослідження мінеральних пігментів живопису методом мікрохімічного аналізу. Харків: ХДАДМ, 2012. 36 с.
2. Долуда А.О. Судово-мистецтвознавча експертиза. Матеріали Наукової конференції професорсько-викладацького складу ХДАДМ за підсумками роботи у 2006–2007 н. р., м. Харків, ХДАДМ, 16–19 травня 2007 р. 3 с
3. Долуда А.О. Підробки в антикваріаті. Матеріали конференції професорсько-викладацького складу ХДАДМ. Харків, 2009. 2 с.
4. Долуда А.О., Вишневський В.Й., Пукліч О.С. Класифікація об'єктів судової мистецтвознавчої експертизи. Реставрація творів мистецтва: науковий, практичний та освітній контексти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Харків: ХДАДМ, жовтень 2015 р. 2 с.
5. Долуда А.О., Пукліч О.С. Класифікація об'єктів судової мистецтвознавчої експертизи. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: збірник наукових праць. Вип. 16. Харків: Право, 2016. С. 399–405.
6. Долуда А.О., Терехов М.О. Дослідження розшарування різночасового живопису. Наукова реставрація. Історія, сучасність, шляхи

модернізації: матеріали Міжнародної наукової реставраційної конференції. Київ, 11–14 вересня 2018 р. С. 165–170.

7. Долуда А.О., Терехов М.О., Лінь Бінь. Атрибуція та реставрація ікони «Вибрані святі» Актуальні питання мистецтвознавства та мистецької освіти: сучасність і перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Харків, 18–19 жовтня 2018 р.

8. Khomenko K. Methodical recommendations on topic “Outlines of restoration paintings on canvas”. Kharkiv: KhSADA, 2018. 19 p.

9. Kovalov Yu.S. Methodical recommendations on topic: “Restoration of leather products”. Kharkiv: KhSADA, 2009. 20 p.

10. Kovalov Yu.S. Methodical recommendations on topic: “Chemical materials for conservation and restoration of ferrous metals”. Kharkiv: KhSADA, 2010. 26 p.

11. Doluda A., Terekhov M. Experience of separation of multi-temporal painting. Всеукраїнська наукова конференція професорсько-викладацького складу та студентів ХДАДМ за підсумками роботи 2017–2018 навчального року. Харків, 2018. С. 18–22.

15. Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
   https://www.nbuv.gov.ua
   (електронні каталоги, наукові журнали, дисертації, фахові публікації)
2. Наукова періодика України (НБУВ)
   https://journals.uran.ua
   (доступ до фахових наукових журналів, зокрема з гуманітарних наук)
3. Google Scholar (Google Академія)
   https://scholar.google.com
   (пошук наукових статей, монографій, матеріалів конференцій)
4. Національний науково-дослідний реставраційний центр України (ННДРЦУ)
   https://nnrcu.org.ua
   (методичні матеріали, інформація з практики консервації та реставрації)
5. International Journal of Conservation Science
   https://www.ijcs.ro
   (міжнародний фаховий журнал з проблем консервації та реставрації)
6. ICOM-CC (International Council of Museums – Committee for Conservation)
   https://www.icom-cc.org
   (міжнародні стандарти, термінологія, етичні принципи реставрації)
7. Getty Conservation Institute
   https://www.getty.edu/conservation
   (дослідження, публікації, методичні матеріали з консервації мистецтва)
8. Europeana – європейська цифрова бібліотека
   https://www.europeana.eu
   (оцифровані пам’ятки мистецтва, іконографічні та історичні джерела)

9. Academia.edu
   https://www.academia.edu
   (наукові публікації з мистецтвознавства та реставрації у відкритому доступі)
10. ResearchGate
   https://www.researchgate.net
   (доступ до сучасних досліджень, контакт з фахівцями галузі)